

domestic and foreign experience]. Young scientist.
URL:
<http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/11/50.pdf>

13. Skidan V. (2007) Luchshye obuchayushchye kompanyy: MT-S Ukrayna [Best training companies: MTS Ukraine]. HRMagazine, Vol. 10. URL: <http://www.hrm.ua>

14. Miroshnichenko Y.V., Lobenko A.V. (2015) Adaptatsiya personalu: dosvid zarubizhnykh ta vitchyznyanykh pidpryemstv [Personnel adaptation: experience of foreign and domestic enterprises]. Problems and prospects of entrepreneurship development. Vol. 1 (2). P. 27.

УДК 351.84

*Kropivnytska M. E.,
Deputy Director of the Department of Organizational Work
and Interaction with state authorities - the head of the department,
Ministry of Social Policy of Ukraine;
post-graduate student of the Department of Social and Humanitarian Policy,
National Academy of Public Administration under the President of Ukraine*

STRENGTHENING THE CAPACITY OF THE UKRAINIAN AUTHORITIES TO DEVELOP AND IMPLEMENT AN EARLY INTERVENTION SERVICE THROUGH THE USE OF THE TWINNING FACILITY

*Кропивницька Маргарита Едуардівна,
заступник директора
Департаменту організаційної роботи
та взаємодії з органами державної влади – начальник відділу,
Міністерство соціальної політики України;
аспірант кафедри соціальної і гуманітарної політики,
Національна академія державного управління при Президентові України*

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНСЬКИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ У РОЗРОБЦІ ТА ВПРОВАДЖЕННІ СИСТЕМИ НАДАННЯ ПОСЛУГИ РАНЬОГО ВТРУЧАННЯ

Summary. The article explores the peculiarities of domestic practice for the implementation and development an early intervention service system through the use of the International Twinning Assistance tool.

The results of the development of early intervention services within the framework of the French-Ukrainian Twinning project “Support to Ukrainian administration in developing a legal and administrative set up to introduce a system of early intervention and rehabilitation for children with disability or having a risk of disability” in organizational, regulatory, educational and methodological directions are analyzed. The implementation of this project was studied in 2017 - 2019 by the Ministry of Social Policy of Ukraine in cooperation with European experts of the Twinning project, state and local authorities, interested non-governmental public organizations in Zakarpattia, Lviv, Odessa and Kharkiv regions selected as pilot. (The author of the article is a permanent adviser to the above mentioned Twinning project by the Ministry of Social Policy of Ukraine).

The main problems of the current state of service provision and the steps needed to solve them are identified. The objective necessity of establishment, development and functioning of a unified complex interagency system for providing early intervention service in Ukraine is proved and proposals for the development of this service to spread it gradually throughout the country are presented.

Анотація. У статті досліджено особливості вітчизняної практики щодо запровадження та розвитку системи надання послуги раннього втручання шляхом використання інструменту міжнародної допомоги Twinning.

Проаналізовано результати розвитку послуги раннього втручання у межах французько-українського проекту Twinning „Підтримка органів влади України в розробці законодавчих та адміністративних засад для запровадження системи раннього втручання та реабілітації дітей з інвалідністю і дітей, які мають ризик отримати інвалідність” з організаційного, нормативно-правового, просвітницького та навчально-методичного напрямів. Досліджено реалізацію цього проекту у 2017 – 2019 роках Міністерством соціальної політики України у співпраці з європейськими експертами проекту, органами державної влади та місцевого самоврядування, заінтересованими неурядовими громадськими організаціями у Закарпатській, Львівській, Одеській і Харківській областях, обраних у якості пілотних. (Авторка статті є постійним радником вищезазначеного проекту Twinning зі сторони Міністерства соціальної політики України.)

Визначено основні проблеми існуючого стану надання послуги та кроки, необхідні для їх вирішення. Доведено об'єктивну необхідність створення, розвитку та функціонування єдиної комплексної

міжвідомчої системи надання послуги раннього втручання в Україні та надано пропозиції щодо розвитку даної послуги з метою поступового поширення її на всій території країни.

Ключові слова: інвалідність, раннє втручання, реабілітація, комплексна послуга, міждисциплінарна команда.

Keywords: disability, early intervention, rehabilitation, comprehensive service, multidisciplinary team.

Постановка проблеми. Система надання послуги раннього втручання існує в багатьох країнах світу. Міжнародними дослідженнями та успішним практичним досвідом надання цієї послуги дітям з інвалідністю або ризиком її отримання доведено корисність та ефективність використання цієї послуги з метою попередження інвалідизації дітей раннього віку, сприяння їх розвитку на основі найбільш повного використання потенціалу дитини та допомоги їхнім сім'ям.

Розвиток системи надання послуги раннього втручання в Україні набув актуальності та отримав прискорення протягом останнього десятиріччя, що також пов'язано із існуючою тенденцією збільшення кількості осіб з інвалідністю, зокрема, дітей з інвалідністю. Із 2,6 млн осіб з інвалідністю діти із встановленою інвалідністю становлять 156,1 тис. осіб, що дорівнює 6,0 % [1].

Через відсутність відповідних статистичних спостережень в Україні немає точних даних щодо кількості дітей раннього віку, які мають інвалідність та можуть мати ризик отримати інвалідність і потребують послуги раннього втручання. Міжнародна практика свідчить, що у понад 15% дітей раннього віку виявляють затримки розвитку, у зв'язку з чим вони потребують цієї послуги [2].

За нашими розрахунками, відповідно до міжнародних підходів до оцінювання кількості дітей з особливими потребами у віці 0-4 роки може становити в Україні приблизно 270-280 тис. осіб. [1; 2].

Протягом 2017 – 2019 років Міністерством соціальної політики України реалізовувався українсько-французький проект Twinning „Підтримка органів влади України в розробці законодавчих та адміністративних засад для запровадження системи раннього втручання та реабілітації дітей з інвалідністю і дітей, які мають ризик отримати інвалідність” (далі – проект Twinning). Авторка статті була постійним радником проекту Twinning зі сторони Міністерства соціальної політики України.

Twinning є інструментом інституціональної розбудови ЄС, у межах якого здійснюється співпраця та обмін досвідом між державними органами України та аналогічними державними інституціями держав - членів ЄС з питань державного управління та адаптації національного законодавства до стандартів ЄС для досягнення обов'язкових результатів [3; 4].

Використання інструменту Twinning для зміцнення потенціалу виконавчої влади в Україні у вирішенні питання створення та розвитку системи надання послуги раннього втручання було обумовлено недостатністю розвитку нормативно-

правової бази з цього питання та намаганням з боку української влади вдосконалити та розвинути правове та регламентуюче середовище для запровадження цієї послуги.

Зі сторони адміністрацій країн-членів ЄС основним внеском у проект Twinning, який допомагає створити у перспективі необхідні зміни в сфері державного управління для вирішення важливої соціально-економічної проблеми, є команда експертів з країн-членів ЄС для впровадження законодавчих норм ЄС та досвіду в державних органах країни-бенефіціара. Зазначені експерти не можуть бути приватними консультантами, а є державними службовцями аналогічних органів, або представниками уповноважених органів країн – членів ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суспільна значущість окреслених питань для розвитку інклюзивного суспільства та їх неврегульованість на законодавчому рівні зумовила достатньо високий рівень інтересу до них у наукових колах. Окремих аспектів проблеми раннього втручання в контексті надання комплексних послуг для дітей з порушеннями розвитку та їхніх сімей торкалися вітчизняні науковці та практики Н. Ашиток, Б. Буховець, О. Дубровіна, Н. Міхановська, Т. Мішук, Г. Кукуруза, М. Кравченко, А. Кравцова, І. Пасічник, О. Савченко та ін. [5; 6; 7; 8]. Також значну увагу цим питанням приділяли закордонні дослідники раннього втручання, у тому числі С. Барет, Ж. Боавіда, М. Гуральнік, Дж. Керрі, Ф. Кемпбел, Р. Маквільям, С. Меісілс, Т. Мур, Н. Доброва-Крол, А. Серано, Д. Хекман, Дж. Шонкоф [9; 10; 11]. У своїх роботах вони досліджували систему і політику раннього втручання з економічної, соціальної точки зору та з точки зору розвитку людського капіталу, аналізували витрати та ефекти раннього втручання, його довгострокові переваги для державної політики щодо захисту прав дітей з інвалідністю та ризиком її отримання, наслідки практичного застосування для розвитку дітей.

Незважаючи на певний науковий інтерес до проблематики раннього втручання, не втрачає своєї актуальності потреба в комплексному дослідженні усіх складових раннього втручання у вітчизняній системі надання медико-соціальних послуг дітям з інвалідністю або ризиком її отримання та їхнім сім'ям. Зокрема, значний інтерес викликає дослідження досвіду використання інструменту міжнародної допомоги Twinning для підтримки можливостей органів виконавчої влади щодо запровадження системи надання послуги раннього втручання в Україні.

Мета статті. Метою статті є дослідження та аналіз результатів запровадження та розвитку

системи надання послуги раннього втручання шляхом використання інструменту міжнародної допомоги Twinning щодо підтримки потенціалу центральних та місцевих органів влади з організаційного та координаційного, нормативно-правового, контрольно-оцінювального та навчально-методичного напрямів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У міжнародній практиці раннє втручання виступає комплексною системою допомоги сім'ї, у якій виховується дитина з інвалідністю чи ризиком отримати інвалідність, спрямованою на своєчасне виявлення проблем або порушень у розвитку дитини перших чотирьох років життя і надання відповідної підтримки їй та її родині. Однією з основних цілей раннього втручання є створення умов для задоволення особливих потреб розвитку дітей в ранньому віці так, щоб на наступному етапі розвитку вони могли успішно соціалізуватися. Важлива особливість раннього втручання полягає у тому, що послуга здійснюється не тільки для дітей із вже встановленою інвалідністю, але й для дітей груп біологічного та соціального ризику в ранньому віці.

Поділяючи думку фахівців [12, с. 10–13], визначимо послугу раннього втручання як сімейноцентровану послугу, яка поєднує медичну, психологічну, соціальну і педагогічну допомогу, що надається міждисциплінарною командою фахівців, спрямована на забезпечення розвитку дітей віком від народження до 4 років з порушеннями розвитку або ризиком виникнення таких порушень, зростання та виховання їх у середовищі, яке є звичним для дітей відповідного віку без порушень, або максимально наближеному до нього, передбачає підтримку батьків таких дітей.

На сьогодні в Україні функціонує велика кількість установ і закладів системи охорони здоров'я, соціального захисту населення, освіти та недержавних організацій, які надають різні послуги дітям із порушеннями розвитку та їхнім сім'ям. Зокрема, нині в Україні діє 146 реабілітаційних установ для дітей з інвалідністю, з яких 8 установ належать до сфери управління Міністерства соціальної політики України, інші – до сфери управління органів соціального захисту населення державної та комунальної форми власності [13]. Значна їх частина надає комплексні послуги ранньої реабілітації дітям від 0 до 3-х років з порушеннями розвитку та ризиком їх отримання, спрямовані на попередження дитячої інвалідності.

За даними 2017 року у реабілітаційних установах системи Мінсоцполітики загалом отримали реабілітаційні послуги майже 1000 дітей віком до 2-х років, які належать до групи ризику щодо отримання інвалідності. (В деяких випадках статус інвалідності надається дитині після 3-річного віку. Відсутність спеціалізованої допомоги до цього віку серйозно погіршує негаразди та можливості еволюції дитини. Потрібно зауважити, що визнання статусу інвалідності допомагає дитині отримувати послуги у реабілітаційних центрах, для

її сім'ї стають можливими виплати фінансової допомоги.)

Важливо відзначити, що для значної частини цих дітей в результаті проведеної реабілітації ризик настання інвалідності було знято. За експертними даними, відповідний показник для дітей віком до 2-х років, які отримували реабілітаційні послуги в установах сфери Мінсоцполітики, становить близько 40 % [13].

Як показує практика, суттєве значення для збільшення можливостей упередження настання інвалідності у дітей раннього віку має розширення на рік вікового цензу, визначеного для прийому їх на реабілітацію. Тому було прийнято рішення збільшити до 3-х років категорію дітей групи ризику щодо отримання інвалідності для прийняття їх на реабілітацію [14].

З наукової і практичної точок зору, корекційні та профілактичні програми щодо попередження інвалідності цієї категорії дітей є багатовекторними та комплексними і сприяють інтеграції дитини в освітнє середовище (соціум). За медичними показниками та психолого-педагогічними оцінками, саме до трирічного віку можна адекватно оцінити стан дитини, скоординувати дії фахівців, реалізувати заплановані реабілітаційні заходи та отримати вагомі результати. Ранній початок реабілітації сприяє не лише успішному розвитку, але й адаптації дитини та її батьків до повноцінного життя в суспільстві.

Разом з тим нагальною є потреба у створенні єдиної комплексної системи надання послуги раннього втручання, яка б забезпечувала належну міжгалузеву координацію та взаємодію в питаннях задоволення потреб відповідної категорії дітей та їхніх законних представників в доступній близькості до місця проживання таких сімей.

Важливими кроками в цьому напрямі на законодавчому рівні стали наступні нормативно-правові акти.

Указ Президента України „Про заходи, спрямовані на забезпечення додержання прав осіб з інвалідністю” (2016 р.) [15]. На виконання підпункту 3 пункту 2 цього Указу Міністерством соціальної політики розроблено проект розпорядження Кабінету Міністрів України „Про схвалення Концепції створення та розвитку системи надання послуги раннього втручання в Україні”, яка має на меті створення та розбудову системи надання послуги раннього втручання та проходить наразі процедуру погодження заінтересованими органами.

Розпорядження Кабінету Міністрів України „Про Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки та план заходів з реалізації її I етапу” (2017 р.) [16]. Згідно з Планом заходів з реалізації зазначеної стратегії визначено, що сприяння створенню системи надання послуг раннього втручання для забезпечення розвитку дитини, збереження її здоров'я та життя є важливим напрямом роботи Уряду. Зазначене

реалізується у прийнятті нормативно-правових актів, які регламентують діяльність з надання послуги раннього втручання.

Відповідно до Плану пріоритетних дій Уряду на 2019 рік одним з головних пріоритетів у реформуванні системи соціального забезпечення в Україні є реформа системи надання соціальних послуг та системи реабілітації для вразливих груп населення [17]. Діти з обмеженнями життєдіяльності або ризиком виникнення таких обмежень та їхні родини є однією з найбільш вразливих груп населення в Україні.

У плані заходів на 2017-2020 роки щодо реалізації пілотного проекту „Створення системи надання послуг раннього втручання” для забезпечення розвитку дитини, збереження її здоров’я та життя” визначено 4 пілотні області: Одеська, Харківська, Львівська та Закарпатська [18]. Започаткований таким чином розвиток послуги раннього втручання має на меті покращити доступ до комплексних та тривалих за часом послуг для дітей раннього віку з порушеннями розвитку, а також дітей з ризиком виникнення таких порушень та їхніх сімей. У перспективі ці заходи допоможуть максимально забезпечити соціальну інтеграцію дітей з особливими потребами, а також їхніх сімей у суспільне життя.

13 квітня 2017 року було підписано Меморандум про взаєморозуміння між Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) в Україні, Національною Асамблеєю людей з інвалідністю України, Благодійним фондом „Інститут раннього втручання”, Всеукраїнською громадською організацією Всеукраїнська Фундація „Захист прав дітей”, Міністерством охорони здоров’я, Міністерством соціальної політики, Міністерством освіти і науки, Фундацією „Soft Tulip” Королівства Нідерланди та Європейською асоціацією раннього втручання „Eurlayid”, що дозволило утворити національну платформу для діалогу усіх зацікавлених сторін з метою впровадження системи раннього втручання в Україні [19].

Три засідання платформи, які відбулись протягом 2017 – 2018 років, продемонстрували спільні зусилля українських громадських об’єднань, державних органів влади, а також міжнародних партнерів щодо розвитку системи надання послуги раннього втручання та підтвердили ефективність інвестування у раннє втручання та ранню реабілітацію дітей з порушеннями розвитку та у виявлення дітей з ризиком виникнення таких порушень. Це сприяло подальшому діалогу та дієвим крокам на центральному та місцевому рівнях щодо розвитку послуги раннього втручання у пілотних регіонах.

У результаті розвитку системи раннього втручання у всіх пілотних регіонах у тісній співпраці з проектом Twinning послугу раннього втручання надавало 19 установ. Протягом 2017 – 2018 років чисельність отримувачів послуги у пілотних регіонах становила 3 121 сім’ю [20].

Після поширення пілотного проекту на десять областей замість чотирьох [21] станом на 01.07.2019 послугу раннього втручання вже надавало 35 установ різного відомчого підпорядкування по всіх пілотних регіонах [20].

Результатами реалізації проекту Twinning стали:

1. Розробка нормативно-правової бази для впровадження системи раннього втручання (оцінка існуючої в Україні правової бази щодо послуги раннього втручання та порівняльне вивчення найкращих європейських та світових практик щодо нормативно-правової бази для надання даної послуги сприяли зміцненню та вдосконаленню з боку української влади правового та регламентуючого середовища для реалізації послуги).

Було утворено Національну Раду з питань раннього втручання, як консультативний **Дорадчий** орган при Кабінеті Міністрів України (перше засідання якої відбулось 05.07.2019). Рішенням першого засідання визначаються напрями вирішення трьох основних питань:

- реалізації пілотного проекту „Створення системи надання послуги раннього втручання для забезпечення розвитку дитини, збереження її здоров’я та життя” (відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 травня 2019 року № 350 [21]);

- міжнародної підтримки впровадження даної послуги в Україні;

- розвитку послуги раннього втручання на місцевому рівні.

2. Визначення ролі та механізмів участі різних зацікавлених сторін на центральному та місцевому рівнях. Проект сприяв створенню, структуруванню та поширенню координаційних органів та механізмів взаємодії між зацікавленими сторонами, які працюють навколо послуги раннього втручання: в кожному з чотирьох пілотних регіонів (Одеська, Харківська, Львівська та Закарпатська області) розпорядженнями обласних державних адміністрацій утворено регіональні міжвідомчі консультативні ради з питань реалізації пілотного проекту „Створення системи надання послуги раннього втручання”, затверджено їх склад, положення про регіональні консультативні ради та відповідні плани заходів, що надало поштовх розвитку послуги раннього втручання на місцях.

Під час роботи проекту Twinning в пілотних областях була виявлена потреба у створенні додаткових робочих органів – міжвідомчих координаційних комісій на рівні району / мікрорайону для опрацювання конкретних випадків (кейсів) фахівцями та всебічної допомоги сім’ї, в якій знаходиться дитина з порушеннями розвитку або з ризиком їх виникнення.

Міжвідомча координаційна комісія (далі – комісія) відіграватиме роль робочого органу з питань раннього втручання на рівні району / мікрорайону, тобто на рівні фахівців, що працюють безпосередньо з отримувачами послуги. Ще одна

важлива роль комісії - об'єднати та забезпечити безпосереднє спілкування та обмін інформацією різних партнерів, що працюють з дітьми в галузях охорони здоров'я, соціальної політики та освіти.

Окрему увагу було приділено навчанню фахівців з питань співпраці в системі з метою вдосконалення спільної роботи з дітьми з порушеннями розвитку або ризиком виникнення таких порушень. Зокрема, на базі Центру підвищення кваліфікації працівників сфери управління Міністерства соціальної політики України протягом 2018-2019 років за участю експертів Проекту Twinning було проведено 5 тематичних короткотермінових семінарів з проблематики раннього втручання для заступників директорів Департаментів соціального захисту населення, заступників директорів обласних центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

3. Розробка базового стандарту послуги та конкретних вимог до людських ресурсів.

Проект стандарту надання послуги раннього втручання був розроблений в ході спільного обговорення з представниками чотирьох пілотних регіонів і має бути доопрацьований іншими заінтересованими сторонами.

Процес спільної роботи з командами чотирьох пілотних регіонів призвів до спільного визначення найбільш успішних практик для надання послуги раннього втручання. На основі цієї роботи експерти проекту розробили опорний інструмент (оціночну таблицю) для проведення внутрішньої оцінки наданої послуги за однією моделлю у всіх вже існуючих та майбутніх центрах раннього втручання. Цей інструмент дозволить фахівцям регулярно вдосконалювати свою практику.

4. Створення системи звітності, моніторингу та оцінювання послуги раннього втручання в Україні.

Оскільки в Україні відсутня офіційна статистика щодо чисельності дітей раннього віку з порушеннями розвитку та ризиком виникнення таких порушень, важливим кроком у впровадженні системи раннього втручання на регіональному рівні став початок пілотування моделі онлайнскрінінгу (скрінінг-тесту у формі анкети, яку легко заповнити в режимі онлайн) щодо збору даних для аналізу потреби населення в отриманні послуги раннього втручання. Із квітня 2018 року розпочато використання онлайнскрінінгу у пілотних регіонах. Посилання на анкету розміщено на вебсайтах Мінсоцполітики, обласних державних адміністрацій, управлінь соціального захисту населення, освіти, охорони здоров'я та всіх інших дотичних структур [22].

За попередніми результатами оброблення запитів (за даними 132 заповнених анкет), які надійшли в 4 пілотних областях протягом 2018 року, найбільше звертались з приводу проблем розвитку дітей стосовно навичок мовлення та комунікації (83 % всіх звернень), слабкої взаємодії з дорослими або іншими дітьми (72 % всіх звернень) та розладів сенсорного розвитку (59 % всіх звернень), причому понад 72 % запитів

стосувались дітей у віці від 2-х до 4-х років (рис. 3). Це свідчить про прогалину у виявленні порушень розвитку у дітей найменшої вікової групи. Щодо розподілу звернень за статтю дітей 66 % становили звернення від батьків дівчаток [23].

Підсумовуючи результати застосування онлайнскрінінгу, було визнано, що він не був таким успішним, як очікувалося, з огляду на низьку кількість анкет, які були заповнені та надіслані до центрів раннього втручання, особливо в містах Ужгороді та Львові. У подальшому було вирішено обмежити його використання як інструменту комунікації щодо раннього виявлення проблем розвитку дитини. На заміну запропоновано загальнодоступний інформаційний онлайн інструмент без адміністративної частини (яка може стримувати користувачів від використання).

Наприкінці онлайн модуля було надано інформацію про контактні дані центрів раннього втручання, з якими батьки зможуть зв'язатися, якщо у них виникають сумніви щодо розвитку їхньої дитини. Дані більше не збиратимуться на рівні центрів раннього втручання в регіонах. Надалі передбачається включення онлайнскрінінгу до інформаційної системи Мінсоцполітики, особливо до майбутньої бази даних, пов'язаної з особами з інвалідністю, яка функціонуватиме на базі Міністерства.

Система оцінювання якості наданих послуг розроблялась на базі французького методу оцінки якості послуг, що надаються соціальними установами, та на базі Порядку розроблення державного стандарту соціальної послуги, затвердженого наказами Мінсоцполітики [24, 25].

Експертами проекту розроблено повністю автоматизовану систему моніторингу та оцінювання послуги, яка базується на сучасних практиках надання даної послуги в Україні, яку також рекомендується у перспективі інтегрувати до бази даних Мінсоцполітики.

У рамках проекту Twinning було надруковано брошури та листівки, що мають на меті надання фахівцям та сім'ям інформації щодо питань, пов'язаних з розвитком дитини та системом раннього втручання в Україні, та підготовлено 3 відеоролики як матеріали для комунікації та адвокації.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, у статті досліджено процес запровадження та розвитку системи надання послуги раннього втручання в результаті реалізації проекту Twinning у пілотних областях в Україні. Цей проект дозволив зміцнити потенціал органів влади щодо розбудови основних складових системи надання даної послуги: відбувся розвиток правового середовища з питань раннього втручання; Мінсоцполітики, регіональні та місцеві адміністрації покращили свої операційні можливості стосовно впливу на процеси та

моніторингу реалізації послуги раннього втручання.

Проаналізовано результати розвитку послуги раннього втручання у Харківській, Львівській, Закарпатській та Одеській областях, де працювали експерти проекту Twinning.

Аналіз результатів діяльності проекту Twinning підтверджує суттєві зрушення на регіональному рівні. Проте залишається нагальною проблема щодо вдосконалення діючої системи державного управління у сфері попередження дитячої інвалідності та розширення послуг для дітей молодшого віку на місцевому рівні, що допомагають запобігти чи протидіяти інвалідизації дітей із порушеннями розвитку та підтримати сім'ї, в яких виховуються такі діти, для формування батьківської компетенції та попередження інституціалізації.

Невідкладними заходами для розвитку системи послуг раннього втручання, на нашу думку, мають бути:

- затвердження проекту розпорядження Кабінету Міністрів України „Про схвалення Концепції створення та розвитку системи послуг раннього втручання в Україні” на виконання Указу Президента України від 13.12.2016 № 553/2016 „Про заходи, спрямовані на забезпечення додержання прав осіб з інвалідністю” [15];

- затвердження державного стандарту послуги раннього втручання;

- поетапне розповсюдження надання послуги раннього втручання по всій території України, враховуючи кожен об'єднану територіальну громаду, яка має для цього можливості;

- подальша співпраця та підтримка з боку міжнародних партнерів, забезпечення кадрового потенціалу раннього втручання шляхом підготовки команд з раннього втручання і тренерів для підвищення кваліфікації спеціалістів і фахівців, які задіяні у системі надання цієї послуги;

- подальше вдосконалення нормативно-законодавчої бази для розвитку раннього втручання;

- формування інституційно-організаційного сектору системи надання послуги раннього втручання.

Перспективи подальших розвідок у даній сфері можуть бути окреслені наступними напрямками:

- визначення місця медико-соціальної послуги раннього втручання в медичній реформі, яка триває в Україні, зокрема у ході створення нового механізму фінансування надання медичних послуг шляхом поступового переходу на оплату з державного бюджету медичних послуг, що входять до програми медичних гарантій;

- зростання ролі і значення вітчизняних наукових досліджень з питань раннього втручання та запровадження їх результатів у практику державного управління, зокрема, залучення Національної академії наук України до розробки

програм навчання спеціалістів і фахівців для міждисциплінарних команд з раннього втручання;

- шляхи забезпечення з питання надання послуги раннього втручання об'єднання зусиль з боку держави, органів місцевого самоврядування, неурядових громадських, батьківських організацій та подальшої співпраці з усіма заінтересованими сторонами.

Список літератури

1. Захист дітей, які потребують особливої уваги суспільства. Статистичний збірник. / Державна служба статистики України. – Київ, 2018 // [Електронний ресурс]. – Дата оновлення: 28.09.2018. – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 02.04.2019).

2. Brown, S. E., Guralnick, M. J. (2012). International Human Rights to Early Intervention for Infants and Young Children with Disabilities: Tools for Global Advocacy. *Infants Young Child*. 2012 Oct-Dec; 25(4): 270–285. – URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4514513/>

3. Про затвердження Порядку ініціювання, підготовки та реалізації проектів Twinning: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.10.2016 № 700 // [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/42669:69697> (дата звернення: 29.08.2019).

4. Вебсайт Центру адаптації державної служби до стандартів ЄС // [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.center.gov.ua/pro-tsentr/proekti/twinning/>

5. Ашиток Н. Проблеми інклюзивної освіти в Україні / Н. Ашиток // Людинознавчі студії. Педагогіка. – 2015. – Вип. 1(33). – С. 4-11. – URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lstud_2015_1\(33\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Lstud_2015_1(33)_3).

6. Кукуруза Г.В. Ефективність програм раннього втручання для дітей з порушенням психічного розвитку / Г.В. Кукуруза // Вісник Харківського національного університету. – 2013. – № 1046. – С. 184–186.

7. Кравченко М. В. Механізми децентралізації соціальних послуг в Україні / М. В. Кравченко // Науковий вісник. – 2014. – Вип. 14 „Демократичне врядування” // [Електронний ресурс]. – URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnistvo_1/visnyk14/fail/kravchenko.pdf

8. Міхановська Н.Г., Кукуруза Г.В., Кравцова А.М. та ін. Процедура оцінки розвитку дітей раннього віку в системі раннього втручання: методичні рекомендації (Узгоджено АМН України та МОЗ України). — Харків, 2005. — 29 с.

9. Barrett S.W. Economics of early childhood intervention. In Shonkoff, J.P. & Meisels, S.J., Editors, *Handbook of Early Childhood Intervention*, Second Edition. – Cambridge, United Kingdom : Cambridge University Press.

10. Guralnick, M. J. (2001). A developmental systems model for early intervention. *Infants and Young Children*, 14(2), 1–18.

11. Добрава-Крол Н. Раннее вмешательство: Ключевые аспекты и международный опыт. Международный детский фонд ООН (ЮНИСЕФ) / Н. Добрава-Крол // – К., 2014. – 48 с. – URL: <http://www.lib.knigi-x.ru/23pedagogika/22710-1-ranee-vmeshatelstvo-klyuchevie-aspekti-mezhdunarodniy-opit-nataliya-dobrova-krol-mezhdunarodniy-detskiy-fond-oon-yuni.php>
12. Формування політики раннього втручання : тренінговий модуль / Кол. авторів: Л. Ю. Байда, Є. Б. Павлова, О. Л. Іванова, Г. В. Кукуруза. – К., 2017. – 62 с.
13. Мережа реабілітаційних установ в Україні / Офіційний веб-портал Міністерства соціальної політики України // [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.msp.gov.ua/news/8361.html> (дата звернення: 02.04.2019).
14. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 8 грудня 2006 р. № 1686 і від 31 січня 2007 р. № 80: Постанова КМУ від 26.07.2018 р. № 587 // [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2018-p> (дата звернення: 27.02.2019).
15. Про заходи, спрямовані на забезпечення додержання прав осіб з інвалідністю: Указ Президента України від 13 грудня 2016 р. № 553/2016 // [Електронний ресурс]. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/553/2016> (дата звернення: 29.08.2019).
16. Про Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки та план заходів з реалізації її I етапу: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.08.2017 № 526 // [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2017-%D1%80> (дата звернення: 29.08.2019).
17. Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2019 рік: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 р. № 1106 // [Електронний ресурс] – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2018-%D1%80> (дата звернення: 20.05.2019).
18. Деякі питання реалізації пілотного проекту „Створення системи надання послуг раннього втручання” для забезпечення розвитку дитини, збереження її здоров’я та життя: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 року № 948 // [Електронний ресурс]. – URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/948-2016-%D1%80> (дата звернення: 20.05.2019).
19. Меморандум про взаєморозуміння між Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) в Україні, Національною Асамблеєю людей з інвалідністю України, Благодійним фондом „Інститут раннього втручання”, Всеукраїнською громадською організацією Всеукраїнська Фундація „Захист прав дітей”, Міністерством охорони здоров’я, Міністерством соціальної політики, Міністерством освіти і науки, Фундацією „Soft Tulip” та Європейською асоціацією раннього втручання „Eurluaid”. 13 квітня 2017 року // [Електронний ресурс]. – URL: <http://rvua.com.ua/memorandum> (дата звернення: 27.02.2019).
20. Проект Twinning „Підтримка органів влади України в розробці законодавчих та адміністративних засад для запровадження системи раннього втручання та реабілітації дітей з інвалідністю і дітей, які мають ризик отримати інвалідність” // Офіційний веб-портал Міністерства соціальної політики України. – URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Ranne-vtruchannya.html> (дата звернення: 29.08.2019).
21. Деякі питання створення системи надання послуги раннього втручання для забезпечення розвитку дитини, збереження її здоров’я та життя: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 травня 2019 року № 350 // [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/350-2019-%D1%80> (дата звернення: 29.08.2019).
22. Виявлення порушень розвитку у дітей (0-4) за допомогою онлайнскринінгу стає доступнішим / Офіційний веб-портал Міністерства соціальної політики України // [Електронний ресурс]. – Дата оновлення: 02.08.2019. – URL: <https://www.msp.gov.ua/news/17442.html> (дата звернення: 29.08.2019).
23. Фінальний звіт проекту Twinning UA 13 ENPI SO 01 16 (UA/55) / Проект Twinning „Підтримка органів влади України в розробці законодавчих та адміністративних засад для запровадження системи раннього втручання та реабілітації дітей з інвалідністю і дітей, які мають ризик отримати інвалідність” / Офіційний веб-портал Міністерства соціальної політики України // [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Ranne-vtruchannya.html> (дата звернення: 29.08.2019).
24. Про затвердження Порядку розроблення державного стандарту соціальної послуги: Наказ Міністерства соціальної політики України від 16 травня 2012 року № 282 // [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0876-12> (дата звернення: 29.08.2019).
25. Про затвердження Методичних рекомендацій з проведення моніторингу та оцінки якості соціальних послуг: Наказ Міністерства соціальної політики України від 27 грудня 2013 року № 904 // [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0904739-13> (дата звернення: 29.08.2019).